

slutning til den militære dimension kom siden dannelse af et forhandlingsapparat med sigte på at etablere en dialog hen over modsætningerne og søge at løse konflikter eller spændinger gennem forhandling og ved indgåelse af aftaler. Disse to sider af sikkerhedspolitikken og balancen mellem dem blev for den atlantiske alliances vedkommende klart formuleret i Harmelrapporten fra 1967.

2. a. Det udvidede sikkerhedsbegreb

Siden 1970'erne har debatten ændret sig, og der er blevet stillet spørgsmål ved det hidtidige ret snævre sikkerhedsbegreb. Der er igen blevet lagt mere vægt på de ikke-militære sider af sikkerhedspolitikken, ligesom der er blevet stillet spørgsmål ved prioriteringen af statens sikkerhed frem for individets og det internationale systems sikkerhed. I stigende grad er den opfattelse trængt igennem, at sikkerhedsbegrebet burde omfatte mere komplekse opfattelser af, hvad der konstituerer sikkerhed og trusler.

Den ændrede holdning til »sikkerhed« skyldes et samspil af mange og forskelligartede faktorer. Vigtigt var, at systemkonflikten mellem Øst og Vest på grund af kernevåbenafskrækkelsen ikke kunne udlignes med militære midler og følgelig blev udkæmpet på områder, der ikke blev dækket af det traditionelle sikkerhedsbegreb; men det spillede også en rolle, at der under den lange fredperiode foregik grundlæggende strukturændringer i verdensøkonomien i retning af en hidtil uset gensidig udveksling og afhængighed (interdependens) nationerne imellem.

Dertil kom, at den industrielle udvikling antog stadig mere komplekse og omkostningskrævende former, at de vesteuropæiske befolkninger blev vænnet til en social tryghed som aldrig før, samt at den militære magts betydning generelt blev reduceret i forhold til den »civile« magt forstået som økonomisk formåen og teknologisk kunnen. Japans og Forbundsrepublikken Tysklands genrejsning var funderet på en ovevejende økonomisk-teknologisk basis, og oliekrisen i 1973 demonstrerede, at det ikke var muligt at løse et vigtigt sikkerhedsproblem – energiforsyningen – med militære midler.

I overensstemmelse hermed er både sikkerhedsbegreberne og de dermed sammenhængende trusselopfattelser blevet udvidet gennem inddragelse af en række nye dimensioner,

om hvis endelige afgrænsning og betydning der dog ikke er generel enighed. Især har der været en stigende opmærksomhed om trusler af økonomisk og politisk karakter, der vedrører *det enkelte individ*, og om trusler mod *hele menneskeheden*.

Ligeledes bliver der set anderledes på truslernes *karakter* end tidligere. I takt med at den rent militære trussel synes aftagende i Europa, er de trusler, som stater kan rette mod hinanden på det økonomiske, politiske og kulturelle område, blevet mere iøjnefaldende. En aggressiv handelspolitik eller krav om overtagelse af nye normer på miljøområdet, på det religiøse område eller på menneskerettighedsområdet kan stille stater over for tilpasningskrav, der vil virke samfundsnedbrydende og således have samme vægt som rent militære udfordringer.

Endelig har det øgede samkvem mellem staterne bevirket en stigende interesse for, hvad man har kaldt »strukturelle trusler«, dvs. sikkerhedstrusler, der er betinget ikke af enkelte staters optræden, men af forhold og udviklinger på det internationale systems niveau, og som derfor også kun kan imødegås gennem ændringer på dette niveau. Også her kan der skelnes mellem militære trusler og ikke-militære trusler. Blandt de ikke-militære trusler kan nævnes den økologiske trussel, faren for udtømming af de eksisterende ressourcer og befolkningsekspllosionens mange følgevirkninger.

På lidt længere sigt må de problemer, der er forbundet med ressourceforbrug, med den økologiske krise og med den ukontrollerede befolkningstilvækst i den tredje verden, antages at ville stille europæerne over for de største udfordringer. Problemerne på disse områder er accelererende, og enkle løsningsmuligheder er ikke i sigte. Erkendelsen af at økologi, befolkningsudvikling osv. ikke blot er problemer i egen ret, men også er sikkerhedspolitiske problemer på linje med de militære, har allerede givet sig mange udslag i praktisk politik. Denne tendens som indebærer øget tildeling af ressourcer til de nye »trusselsområder«, kan ventes forstærket i takt med den voksende erkendelse af deres sikkerhedspolitiske dimension.

I Europa er det primære sikkerhedspolitiske problem i dag næppe længere af militær karakter, men snarere den store udviklingsforskel mellem Øst- og Vesteuropa. Dette indebærer